

DUAL TA'LIM TIZIMINI RIVOJLANTIRISHDA XALQARO TAJRIBANI PEDAGOGIK OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA INTEGRATSIYA QILISH IMKONIYATLARI

Sultonova Gulnoza Raximberdi qizi

Andijon davlat pedagogika instituti Boshlang'ich ta'lim kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada dual ta'lim tizimini rivojlantirish jarayonida xalqaro tajribalarni pedagogik oliy ta'lim muassasalarida integratsiya qilish imkoniyatlari tahlil qilingan. Germaniya, Avstriya, Shveysariya kabi mamlakatlarda shakllangan dual ta'lim modeli o'zining samaradorligi bilan ajralib turadi hamda nazariya va amaliyotni uyg'unlashtirishda muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston sharoitida ushbu tajribalarni qo'llash orqali pedagogik kadrlarni tayyorlash sifatini oshirish, ularni mehnat bozorida raqobatbardosh qilish hamda ta'lim jarayonini innovatsion yondashuvlar asosida tashkil etish imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, dual ta'limni milliy tizimga integratsiya qilishning afzalliklari, mavjud muammolari va istiqbollari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Dual ta'lim, pedagogik oliy ta'lim, xalqaro tajriba, integratsiya, Germaniya modeli, Avstriya tajribasi, Shveysariya ta'lim tizimi, innovatsion yondashuv, kadrlar tayyorlash, mehnat bozori.

Аннотация: В статье рассматриваются возможности интеграции международного опыта в развитие системы дуального образования в педагогических высших учебных заведениях. Особое внимание уделяется моделям дуального обучения Германии, Австрии и Швейцарии, которые отличаются высокой эффективностью и гармоничным сочетанием теоретической подготовки и практических навыков. Анализируется потенциал применения данных практик в условиях Узбекистана для повышения качества подготовки педагогических кадров, их конкурентоспособности на рынке труда, а также внедрения инновационных подходов в образовательный процесс. Кроме того, в статье выявлены преимущества, проблемы и перспективы интеграции дуального образования в национальную систему.

Ключевые слова: дуальное образование, педагогическое высшее образование, международный опыт, интеграция, модель Германии, опыт Австрии, система образования Швейцарии, инновационный подход, подготовка кадров, рынок труда.

Abstract: This article explores the possibilities of integrating international experience into the development of the dual education system in pedagogical higher education institutions. Special emphasis is placed on the dual education models of Germany, Austria, and Switzerland, which are distinguished by their high efficiency and the balanced combination of theoretical training and practical skills. The study examines the potential of

applying these practices in Uzbekistan to improve the quality of teacher training, increase graduates' competitiveness in the labor market, and introduce innovative approaches into the educational process. Furthermore, the paper identifies the advantages, challenges, and prospects of integrating dual education into the national system.

Keywords: *dual education, pedagogical higher education, international experience, integration, German model, Austrian experience, Swiss education system, innovative approach, teacher training, labor market.*

So'nggi yillarda ta'lim tizimida innovatsion yondashuvlarni joriy etish, nazariya va amaliyotning uzviy integratsiyasini ta'minlash masalasi dolzarb bo'lib bormoqda. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, dual ta'lim modeli nafaqat kasbiy ko'nikmalarni shakllantirish, balki bo'lajak mutaxassislarning mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini ta'minlashda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Germaniya, Avstriya va Shveytsariya kabi davlatlarda muvaffaqiyatli qo'llanilayotgan dual ta'lim tizimi pedagogik oliy ta'lim muassasalari uchun ham samarali bo'lishi mumkin. O'zbekiston sharoitida ushbu modelni moslashtirish va integratsiya qilish orqali pedagogik kadrlar tayyorlash sifatini yangi bosqichga ko'tarish, ta'lim jarayonida amaliyot ulushini oshirish hamda innovatsion metodlarni keng joriy etish imkoniyatlari yaratiladi. Shu nuqtai nazardan, dual ta'limni rivojlantirishda xalqaro tajribadan samarali foydalanish ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan muhim masalalardan biridir.

Dual ta'lim tizimini o'rganishda eng avvalo ilmiy-nazariy manbalarga tayanildi. Pedagogika, psixologiya va didaktika sohalaridagi ilmiy adabiyotlar hamda xalqaro ta'lim dasturlari (Erasmus+, Tempus, DAAD, World Bank ta'lim loyihalari) asosida dual ta'limning konsepsiyasi chuqur o'rganildi[1]

Mazkur yondashuv orqali dual ta'limning nazariy asoslari aniqlashtirildi, ya'ni:

- Ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasi g'oyasi (J. Dewey, A. Kerschensteiner kabi pedagoglarning asarlarida asoslab berilgan)[2];
- Kompetensiyaga asoslangan yondashuv (masalan, Yevropa Ittifoqida qabul qilingan "Key Competences for Lifelong Learning" konsepsiyasi)[3];
- Kasbiy ta'limni individuallashtirish (Shveytsariya va Germaniya tajribasida o'quv dasturlarining ishlab chiqarish ehtiyojlariga mos ravishda moslashuvi).

Misol sifatida:

-Germaniyada kasb-hunar maktablari o'quv dasturi 70% ishlab chiqarishda, 30% nazariy ta'limdan iborat bo'lsa, Avstriyada bu nisbat 60/40 shaklida belgilangan. Shu orqali ishlab chiqarish jarayonida talabani amaliy ko'nikmalari mustahkamlanadi. O'zbekiston Respublikasida qabul qilingan "2020–2030-yillarda ta'lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasi"da ham nazariy bilim bilan birga amaliyotga yo'naltirilgan o'quv dasturlarini yaratish zarurligi ta'kidlangan. Bu esa xalqaro tajribani milliy tizimga integratsiya qilish imkonini ko'rsatadi[4]

Metodik jihatdan:

-Dual ta'lim tizimining samarali modellarini o'rganish jarayonida didaktik tamoyillar (ilmiylik, tizimlilik, nazariya va amaliyotning uyg'unligi) asos qilib olindi. Masalan, Shveytsariya oliy pedagogika maktablarida talabalar haftasiga 3 kun ishlab chiqarishda, 2 kun nazariy darslarda qatnashadi. Bu metodik model O'zbekistonda ham ayrim kasbiy ta'lim markazlarida sinov tariqasida qo'llanmoqda (masalan, Toshkent shahridagi kasb-hunar maktablari).

Nazariy-metodik tahlil orqali dual ta'limning asosiy konseptual yo'nalishlari, metodik tamoyillari va xalqaro tajribaga asoslangan samarali modellar aniqlab chiqildi. Bu tahlillar O'zbekiston sharoitida dual ta'limni joriy etishning ilmiy-nazariy poydevorini yaratadi.

Janubiy Koreyada dual ta'lim tizimi mamlakatning texnologik rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Talabalar universitetda olgan nazariy bilimlarini yirik kompaniyalar (Samsung, Hyundai, LG)da amaliyot orqali mustahkamlash imkoniga ega. Masalan, texnika yo'nalishida o'qiyotgan talaba bir semestrning yarmida universitetda, qolgan yarmida ishlab chiqarishda qatnashadi. Shu yo'l bilan, u nafaqat texnik bilim, balki innovatsion fikrlashni ham o'rganadi. O'zbekistonda ham IT va muhandislik sohaslarida koreys modeli asosida ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasi samarali natija berishi mumkin.

Turkiya tajribasi. Turkiyada pedagogika sohasida dual ta'lim elementlari keng joriy etilgan. Masalan, bo'lajak o'qituvchilar universitetda o'qish davomida haftasiga ikki marta maktablarda dars jarayonida qatnashib, real amaliyotda malaka oshiradilar. Bu jarayon "Stajerlik tizimi" deb ataladi. Natijada, bitiruvchi universitetni tugatgach, allaqachon maktab muhitiga moslashgan bo'ladi. O'zbekistonda pedagogik ta'limda ushbu yondashuvni tatbiq qilish bitiruvchilarning tayyorgarlik darajasini keskin oshirishi mumkin.

Xitoy tajribasi. Xitoyda dual ta'limning o'ziga xos jihati – davlat buyurtmasiga asoslangan ta'lim dasturlari. Korxonalar o'z ehtiyojiga mos kadrlarni shakllantirish uchun oliy ta'lim muassasalari bilan hamkorlik qiladi. Masalan, elektronika sohasi uchun alohida "o'quv-ishlab chiqarish klasterlari" tashkil etilgan. Bu tizimda talaba nazariy bilim bilan bir qatorda ishlab chiqarish jarayonining barcha bosqichlarida ishtirok etadi. O'zbekistonda ham klaster usulida tashkil etilgan ta'lim va ishlab chiqarish hamkorligi (masalan, qishloq xo'jaligi klasterlari) dual ta'limni joriy etishda qo'l kelishi mumkin.

AQSh tajribasi. AQShda dual ta'limning ko'proq "internship" va "co-op" dasturlari ko'rinishi mavjud. Talabalar universitet bilan ishlab chiqarish o'rtasida shartnoma asosida amaliyot o'taydilar. Muhimi, bu amaliyot ko'p hollarda pullik bo'lib, talabaga iqtisodiy mustaqillik ham beradi. Masalan, muhandislik fakulteti talabasi General Electric yoki Boeing kompaniyasida yarim yil amaliyot o'taydi va shu davr mobaynida haqiqiy loyiha ustida ishlaydi. Bu tajriba O'zbekiston uchun ham dolzarb, chunki talabalarni amaliy loyihalarga jalb qilish ularni bozorga tayyorlab beradi.

Finlyandiya tajribasi. Finlyandiya ta'lim tizimi "ishlab chiqish loyihalari"ga asoslangan. Talabalar o'zlari o'qiyotgan yo'nalishga oid muammolarni korxona bilan hamkorlikda hal qilishadi. Masalan, pedagogika yo'nalishida o'qiyotgan talaba ta'lim muassasasidagi real muammoga yechim topish bo'yicha loyiha olib boradi. Natijada, u bitiruvchi sifatida.

nazariy bilimdan tashqari, real muammolarni hal qilish ko'nikmasiga ega bo'ladi. Bu yondashuv O'zbekistonda ham "ilmiy-amaliy loyihalar" asosida yo'lga qo'yilishi mumkin.

Yuqoridagi nazariy qarashlar va xalqaro tajribalar tahlili shuni ko'rsatadiki, dual ta'lim tizimi zamonaviy ta'lim jarayonining muhim tarkibiy qismi bo'lib, u nazariya va amaliyotning uyg'unlashuvini ta'minlaydi. Har bir davlat bu tizimni o'zining iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy sharoitidan kelib chiqib shakllantirgan: Germaniya – ishlab chiqarish korxonalari bilan yaqin hamkorlikni, Janubiy Koreya – texnologik innovatsiyalarni, Turkiya – pedagogik tayyorgarlikni, Xitoy – klaster tizimini, AQSh – internship dasturlarini, Finlyandiya esa – loyiha asosidagi yondashuvni samarali qo'llagan.

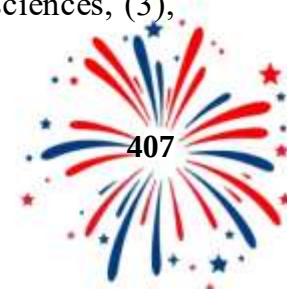
O'zbekiston uchun eng muhim xulosa – ushbu tajribalarni to'liq ko'chirib olish emas, balki ularni milliy ta'lim va mehnat bozorining xususiyatlariga moslashtirishdir. Chunki dual ta'lim orqali:

- bozor iqtisodiyoti talablariga javob bera oladigan, yuqori malakali mutaxassislar tayyorlanadi;
- talabalar nazariy bilimni real amaliyot bilan uyg'unlashtiradi;
- ta'lim muassasalari va ishlab chiqarish korxonalari o'rtasida barqaror hamkorlik shakllanadi;
- bitiruvchilarning bandlik darajasi oshadi.

Shunday qilib, dual ta'lim tizimini bosqichma-bosqich joriy etish O'zbekistonda nafaqat kadrlar tayyorlash sifatini oshiradi, balki iqtisodiyotning raqobatbardoshligini ham ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bundesministerium für Bildung und Forschung (BMBF). *Das duale System der Berufsausbildung in Deutschland*. Berlin, 2020.
2. Euler, D. *Das duale System in Deutschland – Vorbild für eine Modernisierung der Berufsbildung?* Bertelsmann Verlag, Bielefeld, 2013.
3. OECD. *Skills beyond School: Synthesis Report*. OECD Publishing, Paris, 2014.
4. Deissinger, T. *The German Dual System of Vocational Education and Training: Structure, Functioning, Benefits, and Issues*. Journal of Vocational Education & Training, 2015.
5. Asian Development Bank (ADB). *Technical and Vocational Education and Training in the Republic of Korea*. Manila, 2017.
6. Seitova, Z. P. (2022). ENSURING GENDER EQUALITY AS AN IMPORTANT DIRECTION OF REFORMS IN MODERN UZBEKISTAN. *Academicia Globe: Inderscience Research*, 3(12), 275-284.
7. Сеитова, З. (2024). НАЛИЧИЕ ГЕНДЕРНО-УЩЕРБНЫХ СТЕРЕОТИПОВ В УСЛОВИЯХ ЮЖНОГО ПРИАРАЛЬЯ. *Academic research in educational sciences*, (3), 537-542.

8. ZP, S. (2023). Social Transformations and Changes in The Minds of Women. Journal of Advanced Zoology, 44.

9. Ishanova, N. (2023). MAIN DIRECTIONS OF OPTIMIZATION OF TEACHING RUSSIAN AS A NON-NATIVE LANGUAGE TO VETERINARY STUDENTS. Science and innovation, 2(B8), 52-55.

10. Nargis, I. (2022). RUS TILINI O ‘QITISHDA ZAMONAVIY INTEGRATIV METODLAR. ILMIY TADQIQOT VA INNOVATSIYA, 1(3), 73-76.

11. Ишанова, Н. Р., & Назирова, З. Р. (2023). ПРЕПОДАВАНИЕ РУССКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО СТУДЕНТАМ-ВЕТЕРИНАРАМ НА НАЧАЛЬНОМ ЭТАПЕ ОБУЧЕНИЯ. Science and innovation, 2(Special Issue 8), 1596-1598.

12. Avezova, D., & G'ulomova, S. (2024, November). O'QUVCHILARDA MATN YARATISH KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH VA UNING ILMIY ASOSLARI. In INTERNATIONAL CONFERENCE ON INTERDISCIPLINARY SCIENCE (Vol. 1, No. 11, pp. 386-389).

13. AVEZOVA, D. ESSE-O ‘QUVCHILARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRUVCHI VOSITA. LTEACHIN ANGUAGE, 143.

14. Avezova, D. (2024). O ‘QUVCHILARDA ESSE YOZISH MALAKASINI SHAKLLANTIRISH ZARURATI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 4(20), 90-94.